فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی
Human Sciences Research Journal
دوره چهارم، شماره ۲۹، پاییز ۱۳۹۹، صص ۲۳۳-۲۱۷ New Period 4, No 29, 2020, P 217-233
شماره شاپا (۲۴۷۶-۷۰۱۸) ISSN (2476-7018)

نگاهی به آسیب‌های اجتماعی از بعد پرورشی تربیتی دانش‌آموزان

کاظم رحیمی
معاون سیاسی امنیتی اجتماعی فرمانداری شهرستان پارسیان، ایران
دکتری مدیریت اجرایی گرایش استراتژیک

چکیده

در سال‌های اخیر در بین دانش آموزان وهمچنین جوانان شیوع مفسده‌های آشکار و پنهان، افزایش قابل توجه بزهکاری‌ها وکج‌روی‌های اجتماعی و آلودگی به انواع آسیب‌های اجتماعی، به ویژه در میان جوانان و نوجوانان مدرسه‌ای جامعه مستلزم تعمق ویافتن راهکارهای اساسی است. تمام آسیب‌های اجتماعی میل به گسترش دارند که اگر در شکل ساختاری به صورت جدی قصد پیشگیری داشته باشیم، شاید تا حدودی موفق شویم. در این تحقیق که بصورت مطالعات تجربی و کتابخانه‌ی تبیین گردیده، مشخص می‌کند که به طور کلی دو نوع نگرش نسبت به آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان وجود دارد. یک نگرش که عمدتا متوجه چگونگی جرایم و نفس بزه‌های اجتماعی، شیوع، گستردگی، عمق، شدت وآثار ناصواب آن است. نگرش دیگر معطوف به خصوصیات مربوط به شخصیت و توانایی‌های اجتماعی فرد بزهکار است که مرتکب جرم می‌شود.

واژه‌های کلیدی: آسیب‌اجتماعی، دانش‌آموزان، بزهکاری، تربیتی و پرورشی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

مقدمه

آسیب‌شناسی اجتماعی مفهوم جدیدی است که در قرن نوزدهم میلادی از علوم زیستی گرفته شوند. با شکل‌گیری و رشد جامعه‌شناسی، این اصطلاح برای مطالعه و ریشه‌یابی، بی‌نظمی‌های مسأله مربوط به آسیب‌های اجتماعی از دیر باز در جامعه بشری مورد توجه اندیشمندان بوده- اجتماعی به کار گرفته شد. است. همزمان با گسترش انقلاب صنعتی و گسترش دامنه نیازمندی‌ها، محرومیت‌های ناشی از عدم امکان برآورده شدن خواسته‌ها و نیازهای زندگی موجب گسترش شدید و دامنه دار فساد، عصیان، تبهکاری، سرگردانی، دزدی و انحرافات جنسی و دیگر آسیب‌ها شده است. مجموعاً در بینش جامعه‌شناختی در تعیین انحرافات و کجرویها روی چند نکته تأکید بیشتری می‌شود؛ یکی اجتماعی بودن این پدیده یعنی انحراف و جرم. . . و دیگری نسبیت آن است. انحرافات نسبی هستند به این دلیل که تابع زمان و مکانند زیرا چه بسا در زمانی ممکن است عملی قبیح و نابهنجار تعریف شود در حالیکه در زمان و مکان دیگر همان عمل اینگونه تعریف نشود یا حتی پسندیده تلقی گردد. افزایش هر چه بیشتر آسیب‌های اجتماعی اعم از (ترک تحصیل، فرار از مدرسه، اعتیاد، سرقت، تشکیل گروه‌های معارض و ...) به ویژه در سال‌های اخیر در بین دانش‌آموزان و همچنین شیوع مفسده‌های آشکار و پنهان، افزایش قابل توجه بزهکاری‌ها وکژروی‌های اجتماعی و آلودگی به مواد مخدر، به ویژه در میان جوانان‌ونوجوانان مدرسه‌ای جامعه مستلزم تعمق ویافتن راهکارهای اساسی است. تمام آسیب‌های اجتماعی میل به گسترش دارند که اگر در شکل ساختاری به صورت جدی قصد پیشگیری داشته باشیم، شاید تا حدودی موفق شویم. بنابراین انجام هرگونه برنامه‌ریزی و فعالیت در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین نوجوانان جامعه از چند جهت واجب و گریزناپذیر به نظر می‌رسد؛ چرا که از یک طرف با کاهش آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پر خطر در مدارس، ضریب امنیت اجتماعی بالا رفته، از طرف دیگر سرمایه‌ای که به دلیل افت تحصیلی و فرار از مدرسه هزینه می‌شود، کاهش می‌یابد، هزینه‌هایی که صرف ایجاد امنیت در جامعه می‌گردد در حوزه‌ی آموزش وتعالی فرهنگی جامعه صرف می‌شود، پس می‌طلبد تا در راستای شناخت عوامل کنترل کننده و کاهش‌دهنده آسیب‌های اجتماعی تلاش افزون‌تری داشته باشیم. بسیاری از کارشناسان آموزشی، ریشه آسیب‌های اجتماعی در مدارس را کمرنگ شدن مباحث تربیتی و پرورشی می‌دانند به گونه‌ای که عمده فعالیت‌های مدارس به فعالیت‌های آموزشی متمرکز است.

نگاهی نظری به آسیب‌های اجتماعی:

اگر بخواهیم از آسیب‌های اجتماعی به طور کل تعریفی ارایه دهیم؛ آسیب‌های اجتماعی به مفهوم رفتاری است که به طریقی با انتظارهای مشترک اعضای یک جامعه سازگاری ندارد و بیشتر افراد آن را ناپسند و نادرست می‌دانند در واقع هر جامعه از اعضای خود انتظار دارد از ارزش‌ها وهنجارها تبعیت کنند اما همواره

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

عده‌ای پیدا می‌شوند که پاره‌ای از این ارزش‌ها وهنجارها را رعایت نمی‌کنند. جامعه افرادی که هماهنگ و هم‌ساز با ارزش‌ها وهنجارها باشند سازگار یا همنوا واشخاصی را که بر خلاف آن‌ها رفتا ر می‌کنند ناسا زگار یا ناهمنوا می‌خواند.

از میان افراد نابهنجار کسی که رفتار نابهنجارش زودگذر نباشد و مدت زیادی طول بکشد، کج‌رو یا منحرف نامیده می‌شود ورفتار او را انحراف اجتماعی یا آسیب اجتماعی می‌خوانند.

جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی متوجه آن دسته از نقض هنجارها است که توسط عده‌ی زیادی از مردم گناه تلقی می‌گردد از این رو انحراف یا آسیب اجتماعی به رفتارهایی گفته می‌شود که هنجارهای اجتماعی را نقض کرده و در نتیجه از نظر تعداد بسیاری از مردم غیر قابل پذیرش است.

افزایش هر چه بیشتر آسیب‌های اجتماعی اعم از (ترک تحصیل، فرار از مدرسه، اعتیاد، سرقت، تشکیل گروه‌های معارض و ...) به ویژه در سال‌های اخیر در بین دانش‌آموزان وهمچنین شیوع مفسده‌های آشکار و پنهان، افزایش قابل توجه بزهکاری‌ها وکژروی‌های اجتماعی و آلودگی به مواد مخدر، به ویژه در میان جوانان و نوجوانان مدرسه‌ای جامعه مستلزم تعمق ویافتن راهکارهای اساسی است.

در ایران طبق تحقیقات انجام شده؛ دهه ۸۰ نقطه انفجار آسیب‌های اجتماعی است و ما نمی‌توانیم از کاهش یا برطرف کردن این آسیب‌ها صحبت کنیم؛ زیرا چنین کاری ممکن نیست و تنها راه چاره کنترل این آسیب‌هاست.

تمام آسیب‌های اجتماعی میل به گسترش دارند که اگر در شکل ساختاری به صورت جدی قصد پیشگیری داشته باشیم، شاید تا حدودی موفق شویم. بنابراین انجام هرگونه برنامه‌ریزی و فعالیت در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین نوجوانان جامعه از چند جهت واجب و گریزناپذیر به نظر می‌رسد؛ چرا که از یک طرف با کاهش آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پر خطر در مدارس، ضریب امنیت اجتماعی بالا رفته، از طرف دیگر سرمایه‌ای که به دلیل افت تحصیلی و فرار از مدرسه هزینه می‌شود، کاهش می‌یابد، هزینه‌هایی که صرف ایجاد امنیت در جامعه می‌گردد در حوزه‌ی آموزش وتعالی فرهنگی جامعه صرف می‌شود، پس می‌طلبد تا در راستای شناخت عوامل کنترل کننده و کاهش‌دهنده آسیب‌های اجتماعی تلاش افزون‌تری داشته باشیم.

شیوع آسیب‌های اجتماعی میان جمعیت دانش‌آموزی کشور که طیف وسیعی از کودکان و نوجوانان را دربرمی‌گیرد، کم نیست، اما تا به امروز کمتر به صورت کمّی (ارائه آمار و ارقام) از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان سخن به میان آمده است.

بر اساس تحقیق‌های صورت گرفته، انحرافات اخلاقی، خشونت، خودکشی، دخانیات و بزهکاری به ترتیب بیشترین موارد آسیب‌های اجتماعی را تشکیل می‌دهند که در گروه جمعیت دانش‌آموزی کشور به سهولت

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

مشاهده می‌شود، از سیگار کشیدن نوجوانان تا خودزنی و خودکشی که موجب تشویش و نگرانی افکار عمومی می‌شود.

از جمله آسیب‌هایی که با توجه به مناطق مختلف شهرها و بافت فرهنگی ساکنان آن منطقه، مدارس کشور را تهدید می‌کند می‌توان به این موارد اشاره نمود.

کم رنگ شدن مباحث تربیتی و پرورشی:

بسیاری از کارشناسان آموزشی، ریشه آسیب‌های اجتماعی در مدارس را کمرنگ شدن مباحث تربیتی و پرورشی می‌دانند به گونه‌ای که عمده فعالیت‌های مدارس به فعالیت‌های آموزشی متمرکز است. کدام مدرسه در کشور بر رشد مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان تاکید می‌کند؟ کدام مدرسه بر اساس متدهای روانشناختی گام برمی‌دارد که آسیب اجتماعی را به حداقل برساند؟ کدام مدرسه به دانش‌آموزان ارتباط متقابل می‌آموزد و کدام مدرسه روش‌های تاب‌آوری در برابر مشکلات را می‌آموزد که دانش‌آموز وقتی در تنگنا قرار گرفت خودکشی نکند؟

دانش‌آموزانی که هیچ انگیزه ای برای تحصیل ندارند:

در حال حاضر ما دانش‌آموزانی داریم که هیچ انگیزه تحصیلی ندارند چون افقی روشن را در پیش‌رو نمی‌بینند این افق تضمین شغلی به آنهاست یعنی آنها می‌خواهند بدانند نتیجه این نشستن در کلاس برایشان چیست؟ و چون این افق برایشان روشن نیست دچار گیجی می‌شوند.

دانش‌آموزان امروزی افسرده، نگران و خشمگین هستند در طرف دیگر داستان معلمان هستند که باید دانش‌آموزانی را آموزش دهند که نه افق دیدی دارند و نه انگیزه‌ای برای ادامه تحصیل از طرفی افسرده، نگران و خشمگین هم هستند و این نقطه آغازین بسیاری از تنش ها در مدارس می شود.

عدم شفافیت نقش دفتر آسیب‌های اجتماعی مدرسه:

رفتار پرخطر در پسران و خشم دختران بسیار شایع است و می‌تواند دو مکانیزم در مواجهه با این خشم را فعال سازد، درون ریزی خشم و برون ریزی خشم.

یعنی این دختران خشمگین وقتی بخواهند خشم خود را به بیرون انتقال دهند حجم سنگینی از رفتارهایی که به پرخاشگری منجر می‌شود را شاهد خواهیم بود. اگر خشم خود را به درون انتقال دهند با حجم سنگینی از افسردگی در دختران روبه رو خواهیم بود و یکی از شایعترین علائم افسردگی افکار خودکشی یا اقدام به خودکشی است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

نقش معلم در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی:

الف: علل آموزشی افت تحصیلی:

۱. تراکم برنامه های درسی.

۲. عدم برنامه‌ریزی تحصیلی مناسب.

۳. عدم وجود معلمان کافی و شایسته.

۴. عدم انطباق هدف و محتوای آموزش با علایق دانش‌آموزان.

ب: علل فردی افت تحصیلی:

۱) هوش

۲) رابطه معلم و دانش‌آموز

۳) میل و انگیزه

۴) آشفتگی‌های عاطفی و هیجانی

۵) بلوغ

۶) نارسایی‌های جسمی

۷) فراموشی

ج: مشکلات خانوادگی و افت تحصیلی:

۱) روابط و نظام آموزشی خانواده

۲) اشتغال کودکان

۳) فقدان والد (یا والدین)

۴) بی‌سوادی والدین

۵) غفلت والدین نسبت به نیازهای دانش‌آموزان

د: مشکلات محیطی و اجتماعی در افت تحصیلی:

۱. عدم وجود فضای آموزشی مناسب

۲. فقر و محرومیت اقتصادی

۳. کمبود وسایل کمک آموزشی و رسانه‌های گروهی

۴. مهاجرت و انتقال

۵. عوامل منطقه‌ای ومحلی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

شیوه‌های مقابله با افت تحصیلی:

الف) برنامه‌های درازمدت

ب) برنامه‌های کوتاه‌مدت

الف: برنامه‌های درازمدت برای رفع افت تحصیلی:

۱. تجدید نظر در نظام ارزشیابی

۲. تجدید نظر در محتوای برنامه‌های درسی و آموزشی

۳. تربیت معلمان و آموزش ضمن خدمت آنان

۴. کاهش تعداد دانش‌آموزان هر کلاس

۵. فراهم کردن امکانات آموزش‌وپرورش قبل از دبستان

۶. ارزیابی هوش دانش‌آموزان

ب) برنامه کوتاه‌مدت برای رفع افت تحصیلی:

۱) تهیه کتاب های درسی و کمک آموزشی

۲) همکاری نزدیک اولیای مدرسه و والدین

۳) ارزیابی عملکرد معلمان و تشویق معلمان

۴) تقویت انگیزه‌های درونی دانش آموزان

پیشگیری و درمان:

از آنجا که یکی از عوامل ایجادکننده اضطراب، یاد گیری از محیط و اطرافیان است (رفتار اکتسابی) باید در جلسات یا کلاس‌های آموزشی، والدین و خانواده را مطلع کرد و در صورت ابتلای هر کدام از افراد خانواده، او را مورد درمان قرار داد.

روان درمانی و دارو درمانی (توسط متخصصین)

نحوه برخورد با مشکل (راهکار مداخله‌ی مناسب در مدرسه)

۱. پیشگیری از اقدامات اضطراب‌زا در کلاس

۲. استفاده از تصویرسازی ذهنی و کوچک کردن موقعیت/ اضطراب‌زا

۳. آموزش تنفس عمیق

۴. ترغیب به ورزش

۵. مثبت‌اندیشی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

علل فرار از خانه و مدرسه:

۱. فضای روانی و عاطفی خانوداه

۲. الگوی ناسالم همسالان

۳. عدم ثبات قوانین و معیارهای اخلاقی در محیط خانه، مدرسه و عدم حمایت‌های عاطفی خصوصاً از سوی اعضای خانواده، همچنین نبود فرد یا افرادی که سرپرستی و نظارت مدبرانه روی نوجوان داشته باشند.

۴. مشکلات تحصیلی، جاذبه‌های شهری، فقر مالی، اعتیاد والدین، اختلاف با نامادری و ناپدری

۵. شکاف بین نسل‌ها، تعارض و برخوردهای میان والدین و نوجوان

نحوه‌ی برخورد با مشکل:

۱. توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان

۲. توجه به مشکلات دوره‌ی بلوغ و نیازهای دانش‌آموزان

۳. بررسی دلائل غیبت

۴. تعیین حدود آزادی نوجوان و میزان کنترل متعادل آنها در معاشرت با دوستان و اوقات فراغت و تفریحات سازنده

۵. از بین بردن فاصله‌های عاطفی بین والدین و مربیان، با نوجوان و ایجاد زمینه‌ای برای گفتگو و طرح مشکلات آنها

۶. تغییر تصویر ذهنی نوجوان از خودش با تغییر نگرش اعضای خانواده و اولیای مدرسه، تا او بتواند تصویری معقول از خود و شخصیت خود داشته باشد.

علل کم‌رویی:

۱. محرومیت از محبت خانوده

۲. نقص عضو یا بیماری‌های جسمی

۳. اختلال در گویش و تکلم

۴. شکست های متعدد و تحقیر شدن نوجوان در حضور جمع

۵. عدم امنیت روانی در محیط خانه و مدرسه

۶. تنبیه، توبیخ و سرزنش دانش‌آموزان

۷. کنترل شدید تربیتی

نحوه برخورد با مشکل:

۱. شرکت دادن دانش‌آموزان در کارهای گروهی و فوق برنامه‌های مدرسه

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

۲. دادن مسئولیت به وی

۳. تشویق کلامی و غیرکلامی به موقع

۴. شناسایی توانمندی‌ها و نکات مثبت فرد و تقویت آنها

۵. عدم سرزنش در جمع خانواده و مدرسه

۶. ایجاد آمادگی لازم جهت جرأت‌ورزی در ابراز و بیان عقاید خود، همچنین پذیرش نظرات مخالف از طرف دیگران

۷. حمایت های عاطفی در جهت تقویت اعتماد به نفس در نوجوان

کم‌توجهی به درس (بی‌علاقگی به انجام تکالیف درسی):

یکی از دلائل بی‌توجهی به درس، احساس بی‌تفاوتی و عدم حضور روانی در کلاس درس است. بدیهی است که دانش‌آموزانی که در فرایند تدریس احساس بودن نکنند به طور ناخود آگاه نسبت به فعالیت‌های کلاس بی‌دقت می‌شوند. پس اگر معلم بخواهد توجه دانش‌آموزان را در کلاس جلب نماید بایستی احساس حضور دانش‌آموزان را افزایش دهد.

چگونه می‌توان این حس را در دانش‌آموزان ایجاد و تقویت کرد؟

روش‌های پیشنهادی:

استفاده از روش‌های مشارکتی و فعال در دانش‌آموزان:

این روش‌ها به طور حتم دانش‌آموزان را تحریک می‌کند و بدون وجود آنها فرآیند تدریس استمرار نخواهد داشت. در این روش دانش‌آموزان احساس مسئولیت کرده و در مناسبت های گروهی شرکت می‌نمایند. لذا حضور فعال آنان موجب افزایش دقت و توجه به مفهوم درس می‌شود.

استفاده از شیوه‌های ارزشیابی مستمر:

یکی دیگر از عوامل مهم کاهش توجه، عدم انعکاس عملکرد دانش آموزان است. اگر در فرآیند تدریس به طور مستمر فعالیت‌های دانش‌آموزان را ارزشیابی کنند و به صورت کوییز همواره کیفیت یادگیری آنان را کنترل نمایند. مشکل عدم توجه به درس کاهش پیدا می‌کند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

استفاده از روش‌های اکتشافی در فرآیند تدریس

ویژگی مهم روش های اکتشافی، ایجاد جذابیت در دانش‌آموزان است. زیرا آنان روحیه‌ی جستجوگری داشته و دوست دارند بر اثر تجربه و فعالیت، به مفاهیم جدید پی ببرند، این روحیه در تدریس اکتشافاتی تقویت می‌شود.

دروغ‌گویی و علل دروغ‌گویی:

۱. شایعترین علت دروغ گویی آن است که دانش‌آموز برای فرار از تنبیه و مجازات کار اشتباهی که انجام داده است دروغ می‌گوید، اغلب دانش‌آموزانی که والدین سختگیر دارند از ترس مجازات به این ترفند توسل می‌شوند.

۲. ممکن است دانش آموز به دلیل تنفر یا حسادت نسبت به همکلاسی خود دروغ بگوید.

۳. بعضی دانش‌آموزان به دلیل خود کم بینی و بزرگ جلوه دادن خود به دروغ گویی متوسل می‌شوند.

۴. گاهی دروغ به صورت یک عادت در نوجوان دیده می‌شود، یعنی خود به دروغ گفتن عادت پیدا می‌کند.

نحوه برخورد با مشکل:

۱. از سختگیرهای بی‌جا و بی‌مورد در مدرسه و خانه پرهیز کنیم تا دانش‌آموز همیشه واقعیت را بپذیرد و همان را تحویل ما دهد.

۲. ایجاد محیطی امن و آرام و بدون تنبیه جهت بیان واقعیت توسط دانش‌آموز.

۳. یاد آوری نقاط ضعف دانش‌آموز به او بدون آنکه باعث ایجاد حس حقارت در او شویم.

۴. تقویت نقاط قوت در دانش‌آموز یعنی به او اعتماد به نفس دهیم تا بتوانیم توانایی‌های خود را افزایش دهد.

۵. بحث گروهی با دانش‌آموزان درباره‌ی علل دروغگویی و بررسی نتایج آن و استفاده از نظرات دانش‌آموزان در تغییر رفتار.

۶. توصیه‌های تربیتی برای خانواده

خشم و پرخاشگری و علائم و نشانه‌ها:

۱. پرخاشگری فیزیکی

۲. صدمه رساندن به خود و دیگران

۳. صدمه رساندن به اموال دیگران با هدف آزاد رساندن

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

۴. فحش و ناسزا گفتن به دیگران

۵. مسخره کردن با هدف آزار رساندن

۶. نیاز به جلب توجه و پذیرش

نحوه برخورد با مشکل:

۱. معلمین هیجانات و خشم خود را کنترل نمایند.

۲. توجه کافی به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان با مطالعه ی دقیق سوابق دانش‌آموز

۳. پرهیز از تنبیه دانش‌آموز، پرهیز از پیش داوری و قضاوت بی مورد

۴. شناخت کافی نسبت به ویژگی‌های دوران نوجوانی و بلوغ

۵. پذیرش بدون قید و شرط و توجه کافی از ناحیه معلم

۶. همدردی، مهر محبت، تلقین و تذکر مثبت، بیان گفتاری نرم، ابراز عاطفه، سکوت از طرف معلمین و اولیاء دانش‌آموزان

افسردگی و علل افسردگی:

۱- محیط: محیط شامل عوامل هیجانی و عوامل فیزیکی است مانند جدایی، مرگ والدین، تغییر محل سکونت، فقر و.....

۲- بیماری جسمانی: ممکن است موجب بروز مشکلات عملی و عاطفی شوند.

۳- معلولیت جسمی: در برخی از افراد معلولیت‌های جسمی می‌تواند موجب اختلال هیجانی شود.

٤- محرومیت وکمبودها: شامل محرومیت‌های اجتماعی و اقتصادی و عاطفی

علائم و نشانه‌ها افسردگی:

۱. گوشه‌گیری و کناره‌گیری از جمع

۲. عدم مشارکت فعال در گروه‌های دانش‌آموزی

۳. فقدان انگیزه برای فعالیت

۴. رفتارهای بی‌ثبات

۵. کاهش اعتماد به نفس

۶. افکار خودکشی‌گرایانه

۷. بدبینی

۸. عدم تحمل دیگران

۹. افت تحصیلی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

نحوه برخورد با مشکل:

۱. نشاط و شادابی در وجود خود معلم.

۲. ایجاد زمینه ی مشارکت دانش‌آموز متناسب با توانمندی و علایق‌اش.

۳. ایجاد شرایطی که دانش آموز موفقیت را تجربه کند.

۴. پرهیز از تحقیر دانش‌آموز.

۵. نقش حمایتی معلم برای دانش‌آموز افسرده.

۶. ایجاد زمینه‌های شادی و نشاط در کلاس درس.

عدم اعتماد به نفس و علل آن:

۱. وقتی به نوجوان توجه کافی نداشته باشیم آنها را جدی نگیریم و همچنین مراقبت‌های عاطفی لازم رانسبت به آنها مبذول نکنیم. زمینه‌های عدم اعتماد به نفس را در آنها ایجاد خواهیم کرد.

۲. عدم احساس ارزشمند بودن، اعتماد به نفس نوجوان را کاهش داده و به تدریج در مورد توانایی‌های خود دچار تردید می‌شود.

۳. تصویر ذهنی مبهمی که گاه والدین و اولیای مدرسه پیش چشم نوجوان به نمایش می‌گذارند. این باور را در او به وجود می‌آورد که در آینده فرد موفقی نخواهد شد.

نحوه برخورد با مشکل:

۱. همدلی، محبت، درک صحیح از دوران بلوغ، حمایت و پشتیبانی‌های درست و منطقی در بعد مادی، معنوی و ایجاد حس موفقیت در نوجوان در دوران بلوغ برای پیشگیری از عدم اعتماد به نفس مهم و اساسی می‌باشد.

۲. نوجوان را تشویق کنیم که احساسات مثبت و منفی خود را بروز دهد تا ما بتوانیم با همراهی و کمک خود او واکنش‌های سازگارانه‌ای را نسبت به رفع اثرات نا کامی در او به وجود بیاوریم.

۳. تنبیه، توبیخ، سرزنش‌های مستمر، انتقاد و خرده‌گیری‌های بی‌مورد سبب کاهش اعتماد به نفس شده و بر عکس توجه به نقاط مثبت شخصیت او باعث تقویت عزت نفس نوجوان خواهد شد.

۴. جلب توجه او به تفاوت‌های فردی و اینکه قادر است توانمندی‌های مختلفی را بر اساس ویژگی‌های فردی خود کشف کرده و آنها را به کار گیرد.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

گرایش به همجنس‌خواهی (ارتباط جسمی با هم جنس):

علل گرایش:

۱. نوجوانی که از وجود خانواده‌ی خود احساس حقارت می‌کند، دنبال فردی می‌گرد تا به عنوان پشتیبان او را پناه دهد و جوابگوی عواطف و احساساتش باشد.

۲. خانواده‌های بسیار متعصب به جای راهنمایی و جهت‌دادن مثبت گرایش نوجوان به جنس مخالف، باعث می‌شوند تا این حس طبیعی به سمت جنس موافق سوق پیدا کند و سبب بروز نابهنجاری‌های اجتماعی شود.

نحوه برخورد با مشکل گرایش به همجنس‌خواهی:

۱. از بین بردن احساس تنهایی، انزوا، و افسردگی در نوجوان به منظور پیشگیری از گرایش عاطفی و جنسی به طرف جنس موافق

۲. سفارش به خانواده و اولیای مدرسه برای نظارت‌های اخلاقی در معاشرت فرزندان و نظارت برعدم روابط جنسی نامشروع

۳. توضیح وتشریح حد ومرز روابط با همسالان، اطرافیان و معلمین، قبل از آنکه رابطه به سو ءاستفاده‌ی رفتاری یا عاطفی منجر شود.

کاهش و تقلیل گرایش به همجنس‌خواهی در دوره‌ی درمان، به ویژه برای دختران نیازمند صرف زمان لازم می‌باشد و این کار با صبوری و مدارا نتیجه‌ی بهتری خواهد داد.

نقش معلمین در کاهش اضطراب دانش‌آموزان در امتحان و پرسش:

تعداد زیادی از معلمین به جلسه پرسش کلاسی و امتحان به عنوان وسیله انتقام از دانش‌آموز نگاه می‌کنند که در نهایت منجر به کسب نمره‌های بد دانش‌آموز و تنبیه و معرفی به دفتر و والدین می‌شود و از همه مهمتر مدرسه را به عنوان محیطی پر اضطراب و استرس به دانش‌آموز معرفی می کند.

۱. جلسهٔ امتحان دادگاه حسابرسی نیست و امتحان انتقام نیست.

۲. قبل از اتمام کلاس‌ها و شروع امتحانات به دانش‌آموزان اطمینان بدهید و آنها را از امتحان نترسانید.

۳. به دانش‌آموزان بگویید که به سوالات پاسخ دهند.

۴. قبل از امتحانات اصلی از امتحانات مستمّر و خود آزمایی به منظور آشنا کردن دانش اموزان با سؤالات و نحوه امتحان استفاده گردد.

۵. از ایجاد رقابت ناسالم در میان دانش‌آموزان اجتناب شود.

۶. هدف امتحان باید ارزیابی دانسته‌های دانش‌آموزان باشد، نه ندانسته‌های آنان.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

۷. ازانتظار و توقّع بیش از حدّ در طرح سؤالات امتحان اجتناب نمایید.

۸. در طرح سوال، اصول سنجش و اندازه‌گیری خصوصاً سطح دشواری سوالات را رعایت نمایید.

۹. در ارزشیابی میزان یادگیری دانش‌آموزان نباید فقط نمره امتحان را ملاک و معیار قرار داد و از دیگر شیوه‌های ارزشیابی نیز استفاده کنید و سعی نمایند. سؤالات دشوار را در شماره‌های آخر قرار دهید.

روش‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و موادمخدر در مدارس و دانشگاه‌ها:

ـ توجه به برنامه‌های اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی بصورت آرام، مستمر و عمیق راجع به عوارض، پیامدها و تبعات سوءمصرف مواد مخدر صنعتی و شیمیایی و طبیعی با هدف ارتقاء سطح آگاهی دانش‌آموزان و دانشجویان متناسب با سن تقویمی و عقلی آنان.

ـ توجه به برنامه‌های آموزشی با رویکرد آموزش مهارت‌های زندگی بالاخص آموزش مهارت‌های: حل مسأله، تصمیم‌گیری، ارتباطات فردی و اجتماعی، تفکر و خلاقیت، مقاومت در برابر خواسته‌های نامشروع دیگران و نه گفتن، ابراز وجود، مهارت تقویت معنویت و موضوعات دینی، مهارت مراقبت و صیانت جنسی، مهارت خودکنترلی و خویشتن نگهبانی مهارت استفاده مناسب از زمان و غنی‌سازی اوات فراغت، خودشناسی و تقویت عوامل محافظت‌کننده و نفی رفتارهای پرخطر و ایجاد نگرش منفی نسبت به مصرف مواد اعم از سیگار، قلیان، الکل، مواد صنعتی و شیمیایی و طبیعی در کلیه مقاطع مهد کودک، ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان و دانشگاه با رعایت متغیرهای سن، جنسیت، موقعیت‌های فرهنگی و اجتماعی و با نیازسنجی مخاطبین در ابعاد مختلف شناختی، نگرشی و مهارتی با هدف ایجاد رفتارهای مثبت در گروه‌های سنی مختلف و مصون‌سازی اقشار دانش‌آموزی و دانشجویی از آسیب‌های اجتماعی و مواد مخدر.

ـ ترویج فرهنگ سلامت از طریق تقویت فعالیت‌های جایگزین بویژه برنامه‌های ورزشی، هنری، اردوهای تفریحی برای غنی‌سازی اوقات فراغت گروه‌های سنی و بسط و گسترش روحیه نشاط، شادابی و امیدواری در جامعه.

ـ توسعه اقدامات مشاوره‌ای بویژه مشاوره‌های تلفنی و رایانه‌ای و ارائه خدمات حمایتی و گسترش فعالیت‌های مددکاری بویژه برای دانش‌آموزان و دانشجویان در معرض آسیب.

ـ تقویت کانون‌ها و تشکلهای دانش‌آموزی و دانشجویی برای انجام برنامه‌های مؤثر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و موادمخدر و تلاش برای ایجاد جنبش فراگیر اجتماعی پیشگیری از مصرف مواد.

ـ تولید برنامه‌های جذاب از طریق انجام کارزار و عملیات رسانه‌ای (Media Campaign) شامل تهیه و تولید مستمر برنامه‌های دیداری (تلویزیون، تئاتر، سینما)، شنیداری (رادیو) ـ نوشتاری (کتاب، بروشور، نشریه، تراکت)، الکترونیکی (لوح‌های فشرده، ایجاد تالارهای گفتگوی مجازی Chatroom در

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

خصوص پیشگیری و ضد الگو نشان دادن مصرف و خرید و فروش مواد و همزمان ارائه مدل و سبک مطلوب زندگی در عصر پیچیده هزارهٔ سوم.

ـ ایجاد اطاق فکر با هدف نهادینه‌سازی تفکر قبل از عمل و هم‌اندیشی و تولید ایده‌های جدید در حوزه ارتقاء سلامت با توجه به شرایط ناپایدار الگوها برای کودکان ـ نوجوانان و جوانان کشور.

ـ ارتقاء سطح آگاهی و آموزش والدین دانش‌آموزان برای نحوه ارتباطات صحیح با فرزندان و شناخت علل و عوامل مؤثر در بروز اعتیاد نوجوانان.

ـ برگزاری نمایشگاه و مسابقات و جشنواره‌های هنری مختلف اعم از سرود، عکس، فیلم، مقاله‌نویسی، کتابخوانی، روزنامه‌دیواری، تئاتر، نقاشی و کاریکاتور به مناسبت‌های مختلف و همچنین برپایی همایش‌های علمی با رعایت و تناسب گروه‌های سنی دانش‌آموزی و دانشجویی با هدف روشن شدن موتورهای ذهنی دانش‌آموزان و دانشجویان نسبت به راه‌های پیشگیری از مصرف موادمخدر.

ـ درج متون مناسب و مفید آموزشی در کتب درسی مقاطع مختلف از دوران پیش‌دبستانی تا دوره آموزش عالی در خصوص ارتقاء سطح آگاهی دانش‌آموزان و دانشجویان نسبت به پیامدهای عوارض مصرف سیگار، قلیان، الکل، موادمخدر طبیعی، صنعتی و شیمیایی.

ـ فعال‌سازی نهادهای مدنی و غیردولتی برای سالم‌سازی محله‌ها.

ـ توجه جدی به وضعیت خوابگاه‌ها و ایجاد رفاه، شادابی و نشاط و غنی‌سازی اوقات فراغت با هدف پیشگیری از گرایش دانش آموزان و دانشجویان به سوءمصرف موادمخدر.

انجام مطالعات و پژوهش‌های کاربردی به منظور شناخت عوامل تأثیرگذار در گرایش نوجوانان و جوانان به آسیب‌های اجتماعی و تعیین نرخ شیوع اعتیاد در محیط‌های آموزشی و اتخاذ تمهیدات مناسب برای مهار و کنترل اعتیاد و موادمخدر در جامعه دانش‌آموزی و دانشجویی.

اگر چه طی چند ساله اخیر برنامه‌های مناسبی برای کاهش تقاضا و پیشگیری از مصرف موادمخدر در مدارس با عنوان پیشگیری مدرسه محور، مدارس مروج سلامت و برنامه مهارت‌های زندگی و نیز در دانشگاهها با عنوان سالم‌سازی محیطهای دانشجویی آغاز گردیده لیکن متولیان وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم و وزارت بهداشت می‌بایست نسبت به توسعه و تقویت برنامه‌های پیشگیری از مصرف موادمخدر متناسب با سرعت آسیب‌های اجتماعی، برنامه‌ریزی و حرکت نمایند. زیرا در عصر تغییرات پرشتابان و سرعت تحولات اجتماعی و فرهنگی مستمراً با پدیده‌های نوظهور مواجه هستیم.

نتیجه‌گیری:

به طور کلی دو نوع نگرش نسبت به آسیب‌های اجتماعی وجود دارد:

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

یک نگرش که عمدتا متوجه چگونگی جرایم و نفس بزه‌های اجتماعی، شیوع، گستردگی، عمق، شدت وآثار ناصواب آن است. صاحبان چنین نگرشی، بیشترین وقت خود را در جهت وضع قوانین گوناگون، ساخت زندان، مبارزه با کج‌روی‌ها و بالطبع مبارزات مجرمان، به‌خصوص از طریق زندان صرف می‌کنند.

نگرش دیگر معطوف به خصوصیات مربوط به شخصیت و توانایی‌های اجتماعی فرد بزهکار است که مرتکب جرم می‌شود. درواقع در این نوع نگرش محور توجه، انسان‌هایی‌اند که برغم مشابهت فراوان با بسیاری از هم‌سالان خود از نظر شرایط اقتصادی – اجتماعی، به علل خاصی (عدم آشنایی کافی با مهارت‌های اجتماعی) دچا ر آسیب‌پذیری اجتماعی می‌گردند؛ صاحبان چنین نگرشی علاقه‌مندند تمام اندیشه وتلاش خود را متوجه شناخت عوامل پدیدآورنده‌ی رفتارهای آسیب‌زا نمایند و راه حل این مساله را در آموزش و ارتقای سطح آگاهی مهارت‌ها و انطباق پذیری اجتماعی فرد می‌پندارند.

بر اساس دو نوع نگرش فوق‌الذکر می‌توان دو راه حل برای مسئله پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی مطرح نمود: راه‌حل اول که اصطلاحا می‌توان آن راه‌حل کوتاه‌مدت، سطحی و سخت‌افزاری نامید، به مواردی چون ساخت زندان، استخدام پلیس بیشتر، تشدید مجازات مجرمان و... به منظور مبارزه با مجرمان تاکید دارد در حالی که راه‌حل دوم در مقابل راه حل اول قرار دارد و اصطلاحا راه حل درازمدت، ریشه‌ای و نرم‌افزاری نامیده می‌شود به عواملی چون فرهنگ سازی، اجتماعی کردن، درونی نمودن ارزش‌ها و هنجارهای جامعه از طریق آموزش مهارت‌های اجتماعی تاکید دارد.

در واقع می‌توان چنین استنباط نمود که ریشه‌ی اغلب آسیب‌پذیری‌های اجتماعی دانش آموزان را باید در عدم آشنایی کافی آن‌ها با مهارت‌های اجتماعی دانست؛ به طوری که نقطه‌ی کوری در رشد شخصیت دلخواه و اجتماعی جوانان وجود دارد وآن این است که متاسفانه جوانان امروز خود را نشناخته‌اند وبه توان وقدرت فراوان خود باور ندارند، به‌علاوه از شرایط وموقعیت اجتماعی خود آگاهی ندارند.

لذا می‌توان اینطور توصیف کرد که بررسی نقش آموزش مهارت‌های اجتماعی در کاهش آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پر خطر در مدارس ضروری است.

از جمله راهکارهای ارتقای مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان به منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پر خطر در مدارس می‌توان به:

توجه به مهارت‌های اجتماعی در برنامه‌ریزی درسی

ـ نشان دادن تاثیرات مخرب دوستان نالایق و ناشایست و چگونگی قطع ارتباط با آنان

ـ آموزش مهارت‌های زندگی نظیر دوست‌یابی و خودشناسی و کشف خود در محتوای آموزشی

ـ اجازه‌ی ابراز وجود به دانش‌آموزان از طریق دادن مسئولیت و استفاده از دیدگاه‌های آنان در مدرسه

ـ تقویت عزت نفس و احترام دانش‌آموزان توسط معلم

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

ـ تقویت ارزش‌های دینی دانش‌آموزان توسط معلمان

ـ تقویت ارزش‌های دینی در خانواده

ـ آموزش نه گفتن از کودکی در خانواده‌ها از طریق اهمیت دادن به اظهار نظر وی و شروع از موارد کوچک و غیرمهم.

ـ آسیب‌های اجتماعی زندانیان و خانواده زندانیان

ـ خانواده زندانیان با اینکه بیرون از زندان هستند، انگار آنها نیز همراه با زندانی، حبس می‌کشند؛ حبسِ مشکلات مالی و عاطفی. نبود پدرِ، تکیه‌گاه را از یک خانواده می‌گیرد و در نبود مادر، حمایت عاطفی و روحی کم‌رنگ می‌شود.

شاید خیلی از ما ندانیم که حتی روزی به‌عنوان «نسیم مهر» برای حمایت از خانواده زندانیان در تقویم داریم. این موضوع نشان از اهمیت حمایت و رسیدگی به خانواده زندانیان دارد تا درگیر آسیب‌های اجتماعی نشوند.

با اقدامات کم‌وبیشی که برای حمایت از خانواده‌های زندانیان وجود دارد، این خانواده‌ها هرقدر هم بخواهند دوام بیاورند، کمرشان زیرِ بار مشکلات مالی، عاطفی و... خم می‌شود و اگر به‌طور جدی، حمایتی از خانواده‌های زندانیان صورت نگیرد، باید نگران افزایش آمار آسیب‌ها و تعداد بزهکاران در آینده باشیم. نبود والد، چه مرد و چه زن، در یک خانواده، آسیب‌های جدی به زندگی و فرزندان می‌زند. به‌طورکلی آسیب‌های پیش‌روی خانواده زندانیان بسیار زیاد است، به‌خصوص اگر مرد به زندان بیفتد؛ زیرا دراین‌صورت مشکلات مالی نیز به خانواده فشار وارد می‌کند. متأسفانه حتی ممکن است برای تأمین هزینه‌هایشان درگیر روابط غیراخلاقی شوند.

ما همیشه به زندانیان می‌گوییم شرایطشان از خانواده‌هایشان بهتر است، چون در زندان غذا و جای گرم دارند، اما خانواده‌های آن‌ها گرفتار مشکلات مالی و آسیب‌های اجتماعی می‌شوند. به‌نوعی می‌توان گفت خانواده‌ها بیشتر زندانی هستند. تصور کنید مدیر مدرسه، پدرِ بچه را بخواهد و بچه خجالت بکشد بگوید پدرش زندان است؛ این موضوع برای بچه بار روانی دارد.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]

فهرست منابع و مآخذ

ـ آبرکرامبی، نیکلاس وهمکاران، ۱۳۶۷، فرهنگ جامعه‌شناسی، ترجمه حسن پویان، تهران، چاپخش.

ـ مانت، حمید، ۱۳۷۳، بررسی عوامل اجتماعی بزهکاری نوجوانان در تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، استاد راهنما چلبی.

ـ خوشکار، علیرضا، ۱۳۸۲، آنومی یا آشفتگی اجتماعی در روابط جوانان، تهران، فصلنامه امنیت اجتماعی، پیش شماره اول.

ـ دلاور، علی، ۱۳۸۳، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، انتشارات رشد، تهران.

ـ ستوده، هدایت‌اله، ۱۳۷۸، آسیب‌شناسی اجتماعی، آوای نور، تهران.

ـ سخاوت، جعفر، ۱۳۷۵، جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، نشر دانشگاه پیام نور، تهران.

ـ شیخاوندی، داور، ۱۳۷۹، جامعه‌شناسی انحرافات و مسایل جامعه، نشر مرندیز، مشهد، چاپ چهارم.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-10-31]